

Aziz Tekin: Ergani Tarihinin Saklı Sayfası: Ermeniler

Posted on 14/05/2016

Uzun bir sessizlik döneminden sonra üzerinde tortulanmış tabuları yıkarak kendisine konuşma alanı açan Ermeniler ve sorunları, son yıllarda yerel tarih çalışmalarıyla, insana insanlığını daha içten hatırlatan hikayelerle görünür olmasını sürdürüyor.

Ağırlıklı yerel tarih, sözlü tarih çalışmaları olan bu eserler büyük bir boşluğu doldurmaktadırlar. Bu çalışmalar insanların zihninde hapisane duvarları gibi olan resmi tarih kalıplarını yıkmakta daha maharetli ve olayın insani boyutunu daha iyi hissettirmektedir. Sıradan insanın gündelik hayatını önümüze sunarken tarihin de daha da sivilleşmesini sağlıyorlar.

İsmail Beşikci Vakfı Yayınları'ndan çıkan yazar Müslüm Üzülmez'in "Ergani Tarihinin Saklı Sayfası: Ermeniler" adlı kitabı bu türden bir çalışma. Müslüm Üzülmez tarihsel bir kronoloji izleyerek Meryema Dağı'nın eteğine kurulmuş Ergani/Erxanî/Arğını'de Ermeni ulusunun izini sürüyor. Sadece izini sürmekle kalmayıp günümüzdeki durumunu da ortaya çıkarıyor. Ergani sancağını; Asurlar, Persler, Ermeniler, Medler, Romalılar, Bizanslılar, Araplar, Rumlar, Kürtler, Türkmenler, Moğollar, Selçuklular, Osmanlılar arasında el değiştirmesine kısa kısa değiniyor, bu el değiştirmelerle birlikte değişen yer adlarının haritasını çıkarıyor.

1946 tarihine kadar Diyarbakır Eyaleti'ne bağlı olan Ergani Sancağı Osmanlı Devleti'nin hakimiyetindeydi. 1946'da sancakta bulunan madenin etkisiyle ismi değiştirilerek Erganimaden olur.

Üzülmez, önemli tarihi kitaplara referans gösteriyor, diğer çalışmalardan alıntılar yapıyor

ama en önemlisi de hala hayatta olan yaşlı kişilerden 1915 ve sonrası hakkında görüşler alıp bütün bu bilgileri iç içe harmanlıyor.

Osmanlı Devleti tarafından yapılan her yönetim değişikliğinde yereldeki insanların -kitapta Ergani'de oturanlar- sıkıntılarının, düzenle ilişkilerinin nasıl değiştiğini rahatlıkla görebiliyoruz. Osmanlı'nın yereldeki yöneticilerinin değişimi Ermeni Katliamı'na giden yolda ayak sesleri gibi. 18 Temmuz 1913-11 Kasım 1914 tarihleri arasında Erganimaden mutasarrıflığını yapmakta olan Ermeni Mihran Boyacıyan ve Dikran Mardirosyan'ın görevden alınması (s. 25) katliamın işaret fişeğiydi. Bunun yanında Üzülmez şehir salnamelerini inceleyerek 1915 öncesi Ergani de görev almış Ermenilerin isim ve görevlerini ortaya çıkarıyor.

Bu resmi görevlerin yanı sıra yazar, kişisel tanıklıklarından yolla çıkarak Ermenilerin 1915 öncesi Kürdistan'da ki durumlarına, sosyal hayat içindeki yerlerine, komşuluklarına, şakalarına, şehirleşme şekillerine genişçe değiniyor. Ermenilerin çökertilmesinden sonra birçok mesleğin nasıl sahipsiz kaldığını, birçoğunun da nasıl ortadan kalktığını ya olayları bizzat yaşamış ya da tanıklarından dinlemiş kişilerin anlatımıyla bize aktarıyor. Bir elin parmakları kadar azalan Müslümanlaş(tırıl)mış Ermenilerin bile nasıl isimlerinin önüne getirilen "dönme", "gavur", "fille" gibi kelimelerle ötekileştirildiklerinin ve hayatlarının çekilmez hale getirdiklerini örneklerle bize açıklıyor.(s. 27)

Felaketin boyutunu beklide en iyi anlatan katliamın gerçekleştiği yerde azalan insanların sayısı; 1914'te 1800 hane sayısı olan Ergani'nin 1938'de nasıl 530 haneye kadar gerilediğini kitapta açıkça görüyoruz. (s. 36) Katliamda sadece Ermeniler etkilenmiyor, Diyarbakır vilayeti sınırları içerisinde oturan - ve elbette diğer yerlerde dahil- Nasturiler, Keldaniler ve Süryaniler de zarar görüyor. Bir çok ailenin ev ve dükkanları yağmalanıyor, çocuk ve kadınlara el konuluyor ve değerli eşyaların hepsi talan ediliyor. (s. 34)

Katliamdan esnasında ve sonrasında birçok kadın ve çocuğun evlatlık verildiği, evlatlık

alındığı, bazılarının el konulduğu yazar bizzat gördüklerinden yola çıkarak anlatıyor. Kadınlar evlenmek ya da ev işlerinde hizmetçi olarak kullanılmak için alınıyorlardı. Bazı ailelerin mal ve mülklerine konmak için kadınlarla evlenildi. (s. 57)

Yazar kitabın birkaç bölümünü katliamdan arta kalan insanların hikayelerine ayırmış. Onların “ölümün beyaz yüzünü gördükten sonra nasıl eskisi gibi olmadıklarını” bu insanların hikayeleri üzerinden anlatıyor. Haço Usta, Parisli Ahmet, Gavur Papo...

Ergani’deki Ermeni mallarının kaderini de araştıran yazar, bu mallarla “milli sermaye”nin nasıl oluşturulduğunu, 1915’te el konulan zenginliklerle yetinmeyen devletin Varlık Vergisi’yle nasıl geride kalan Ermenilerin de bütün biriktirdiklerini yuttuğunu ayrıntısıyla açıklıyor. (s. 84)

Yazar Müslüm Üzülmüş, Ergani’de Ermenilerden kalan yerlerin ayrıntılı haritasını çıkarıp, Osmanlı döneminden günümüze kadar bu yerlerin değişimini ve dönüşümünü anlatıyor. Kendisi de Erganili olan ve orada büyüyen Üzülmüş, bu Ermeni yapılarının nasıl çocuk oyun alanları, hayvan ağılları olduğunu ve devlet tarafından teşvik edilmiş ‘hazine avcıları’ tarafından talan edildiğini bize ayrıntıyla aktarıyor. (s. 123-161)

Şayet yazarın sözleriyle yazının sonunu bağlayacaksa “susmanın değil konuşmanın, yazmanın zamanı.” (AT/EA)

Kitabın Künyesi: Müslüm Üzülmüş, Ergani Tarihinin Saklı Sayfası: Ermeniler,

İsmail Beşikçi Vakfı Yayınları, 255 Sayfa, Nisan 2016

Kaynak: bianet.org